

Asırlık bir Hekimin Gözlemlerinden Tıbbın 100 Yılı: Tıp Eğitim Tarihi Portre Biyografi Araştırması

Rasim Levent Kılıçaslan^{1*}, Ebru Yücel², Yaşar Doruk Kılıçaslan³

¹ Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ankara Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Genel Cerrahi Kliniği, Ankara, Türkiye

² Sağlık Bakanlığı, Ankara Polatlı Duatepe Devlet Hastanesi, Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Kliniği, Ankara, Türkiye

³ TOBB ETÜ Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ankara, Türkiye

Özet

Amaç: Cumhuriyetle yaşıt bir hekim olarak son yüzyılın tıbbi gelişmelerine yakından tanıklık edip katkı veren Prof. Dr. Osman Akata'nın tıbbın ve tıp eğitiminin son 100 yılına ilişkin gözlemlerinin araştırılmasıdır.

Gereç ve Yöntem: Ankara Tıp Fakültesi Genel Cerrahi emekli Anabilim Dalı Başkanı Akata araştırma konusu olarak seçilmiş 2019 yılı sonunda bir "görüşme" gerçekleştirilmiş ve konuyla ilişkin kaynakların "metin analiz yönetimi" ile değerlendirilmesiyle "Tıp Eğitim Tarihi Portre Biyografik Araştırması" gerçekleştirilmiştir.

Bulgular: Prof. Dr. Osman Akata 100 yaşında bir hekim olarak Cumhuriyet Dönemi tıp eğitiminin gelişmelerine tanıklık edip katkıda bulunmuştur. 1933 Üniversite Reformuyla ülkemize gelen bilim insanlarının eğittiği Akata; gerçekleştirdiği ülkemiz cerrahisinde bir devrim olan abdominal aorta anevrizması ameliyatıyla sentetik damar yaması graft uygulamasını "Tarihte Bireyin Rolü" ilkesi doğrultusunda bu ameliyat için tıbbi yetkinliği ile uygulayabilecek cesareti olduğu ve ameliyatı gerektiren koşullar da işlemi yapmasına imkan verdiğinden "Etkenler Kuramı" bağlamında gerçekleştirebilmiştir. Prof. Dr. Osman Akata; 100 yıllık yaşamında ülkemizde yeni tıp fakültelerinin kuruluşuna, tıp eğitiminde genel cerrahiden diğer cerrahi dallarının ayrılmasına, ameliyathane hizmetleriyle teknolojinin gelişmesine ve cerrahi uygulamaların ilerlemesine de tanıklık etmiştir.

Sonuç: "Tarih Yöntem Bilgisi"; olayların analizinde "Tarihte Bireyin Rolü" ilkesiyle kişilerin katkılarının tanımlanmasıdır. "Tarihte Bireyin Rolü" kitabında "Etkenler Kuramı"nda Phlehanov: "olayların gelişimi kaçınılmazsa kişi olayların ilerlemesine yardımcı olan veya olayın gelişimine karşı bir eylem gerçekleştirir" görüşünü savunmaktadır. Prof. Dr. Osman Akata gerçekleştirdiği ülkemiz cerrahisinde bir devrim niteliğindeki abdominal aorta anevrizması ameliyatında sentetik damar yaması uygulamasını "Tarihte Bireyin Rolü" doğrultusunda bu ameliyat uygulayabilecek cerrahi yetkinliği ile işlemi uygulayabilecek cesareti olduğu ve ameliyatı gerektiren tarihsel koşullar da bu cerrahi işlemi yapmasına imkan verdiği için "Etkenler Kuramı" bağlamında gerçekleştirebilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tıp eğitimi, Üniversite reformu, Cerrahi, Anevrizma, Tıp tarihi

TFK, 2026; 9(2): 67-73.

* Sorumlu Yazar / Corresponding Author. E-mail (RLK): levent.kilicaslan@hotmail.com. ORCID: 0000-0002-3482-584X
Email (EY): dreyucell@gmail.com. ORCID: 0009-0002-8467-5162
Email (YDK): dkilicaslan@protonmail.com. ORCID: 0009-0003-3797-5725

Copyright © Published by İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

100 Years of Medicine from a Century-Old Physician's Observations: Medical Education History Portrait Biographical Research

Abstract

Aim: Researching the observations of Prof. Dr. Osman Akata, a century old physician who witnessed the medical developments and contributed to advancements of the last 100 years was aimed.

Material and Methods: Prof. Dr. Osman Akata, a retired chairman of Ankara University Medical Faculty General Surgery Clinics was selected as the subject, an "interview" was conducted at the end of 2019, and a "Medical Education History Portrait Biographical Research" was carried out by evaluating the relevant literature sources using "text analysis methodology".

Results: Prof. Dr. Osman Akata, a century old physician, was educated by scientists who came to Turkey with the 1933 University Reform, witnessed and contributed to the Republican Era's medical education advancements. Akata, performed a revolutionary abdominal aortic aneurysm surgery by synthetic vascular graft in accordance with the "Individual's Role in History". His competence, courage and also circumstances enabled him within the "Theory of Factors". He has witnessed new medical faculties' establishments, branching off surgery medical education, operational technological developments, and surgical practices advancements throughout his century old life.

Conclusion: "Individual's Role in History" is an analysis of events and individual's contributions in the "Methodology of History". Phlekanov in "Individual's Role in History" book defined it as: "if events are inevitable, a person will either helps or halts their progress by his actions". Prof. Dr. Osman Akata performed a revolutionary abdominal aortic aneurysm surgery by using a synthetic vascular graft within the context of the "Theory of Factors" as his competence and courage within "Individual's Role in history" and the circumstances also permitted him to act.

Keywords: Medical education, University reform, Surgery, Aneurysm, Medical history

J Med Clin, 2026; 9(2): 67-73.

GİRİŞ

Atatürk Türkiye'si'nin 1933 üniversite reformu ile kesişen Akata'nın yaşam öyküsü

Dar-ül Fû'nun 06 Haziran 1933 tarihinde 2252 sayılı kanunla kapatılmış, İstanbul Üniversitesi kurulmuş; Atatürk'ün davetiyle Nazi Almanyası'ndan kaçan öğretim üyeleri Türkiye'ye gelmişlerdir. Ankara Tıp Fakültesi de 9 Haziran 1937'de 3328 sayılı yasayla kurulmuş ancak İkinci Dünya Savaşı nedeniyle ertelenen açılışını 19 Ekim 1945'de İsmet İnönü gerçekleştirmiştir. Ankara Fen Fakültesinde temel tıp eğitimi; Cebeci Kampüsündeki hastanede ve Numune Hastanesinde klinik staj eğitimi verilmiştir. Ankara Üniversitesi ise 18 Haziran 1946'da 4936 sayılı yasayla Cumhuriyetin ilk ve Türkiye'nin İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi ardından üçüncü üniversitesi olarak kurulmuştur (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7).

Almanya'dan 1933 yılında gelen öğretim üyeleri: Ankara Hukuk Fakültesi'nde: Ernest Hir-

sch, İstanbul Hukuk Fakültesi'nde: Gerhard Kessler ve Fritz Nuemark, İstanbul İktisat Fakültesi'nde: Alexander Rustow ve Wilhelm Röpke, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nda: Paul Hindenmuth ve Ernst Praetorius, Devlet Tiyatrosu'nda: Carl Ebert, Devlet Konservatuarı'nda: Eduard Zuckmayer, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde: Bruno Taut, Mülkiye Mektebi'nde: Ernest Reuter, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari'de: Clemens Holzmeister, Ankara Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Arkeoloji'de: Hans Gustav Güterbock, Ankara Fen Fakültesi'nde: Freundlich ve Gleissberg, İstanbul Fen Fakültesi'nde yazarların büyük-halaları Prof. Dr. Neriman Konoralp Özban'ı bilimsinani olarak yetiştiren Kurt Kosswig, İstanbul Tıp Fakültesi'nde: Nissen, Liepmann ve Igersheimer; Numune Hastanesi'nin Kulak-Burun-Boğaz Kliniği'nde: Max Meyer, Fizik Tedavi Kliniği'nde: August Laquer, Dahiliye Kliniği'nde: Ernst Magnos Alsleben, Genel Cerrahi Kliniği'nde: Edward Melchior

ve Çocuk Hastalıkları Kliniği'nde yazarların anneleri ile büyükannesi olan Ankara Tıp Fakültesi Çocuk Hastalıkları Kliniği'nden 1966 yılında uzmanlık alan Uzm. Dr. Tülay Konoralp Kılıçaslan'ın da hocası Prof. Dr. Bahtiyar Demirağ'ı yetiştiren Dr. Albert Eckstein idi. Bu hocalardan beklenen öğrencileri yetiştirmeleri, konularında bilimsel makaleler ve ders kitapları hazırlamalarıydı (1, 2, 3, 4).

Osman Akata ise Ordu ilinde 1923'de doğmuş, o dönem Türkiye'nin tek tıp fakültesi olan İstanbul Tıp Fakültesi'ni 1941'de başlayıp 1948'de bitirmiştir. Türkiye'nin ikinci ve Cumhuriyet'in ilk tıp fakültesi olan Ankara Tıp Fakültesi'nin II.Genel Cerrahi Kliniği Numune Hastanesi'nde Dr. Edward Melchior'un yanında 1950-1953 yılları arasında uzmanlık eğitimi alıp New York Colombia ve Baltimor Maryland Üniversiteleri'ne 1957-1959 yılları arası vasküler cerrahi uzmanlığı için gönderilmiştir. Akata; Baltimore'daki hastanede yaşlı bir meslektaşının Dr. Melchior'un öğrencisi olduğu kendisine güven duyduğunu ve Atatürk'ün "1933 Üniversite Reformu"nun ne denli isabetli olduğunu bu surette anladığını görüşmede belirtmiştir (8).

Akata; Türkiye'ye 1959'da dönüp 4 Mart 1960'da "teflon sentetik greft ile Abdominal Aorta Anevrizması ameliyatı" yaparak Türk Tıp Tarihi'ne geçmiştir. Ankara Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Kliniği'nde 1961'de doçent, 1966'da profesör olmuş; 1974-1990 yılları arası Genel Cerrahi Anabilim Dalı Başkanlığı'nı üstlenip, 1974-1979 yılları arasında Ankara Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Anabilim Dalı ile birleştirilen Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Başkanlığı'nı yürütmüştür. Genel Cerrahi Anabilim Dalı'ndan Ortopedi ve Travmatoloji, Göğüs Cerrahi, Kalp ve Damar Cerrahisi, Çocuk Cerrahisi, Plastik ve Rekonstrüktif Cerrahi Anabilim Dalları'nın ayrıldığını görüp Vasküler Cerrahi Bilim Dalı'nın kurulmasını sağlamış ve 1990'da emekli olmuştur (8, 9, 10).

GEREÇ ve YÖNTEM

"Tıp Eğitim Tarihi Portre Biyografik Araştırması" için Ankara Tıp Fakültesi Genel Cerrahi emekli Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Osman Akata seçilmiştir. Akata; 100 yıllık yaşamında

tıbbın ve tıp eğitiminin gelişimine tanıklık etmiştir.

"Tarih Yöntem Bilgisi" açısından "Tarihte Bireyin Rolü" konusu tarihi olayların analizinde bireysel katkı, başarı ve emeklerin aslına uygun olarak tanımlanıp; "biyografik tarih araştırması" ile tarihsel arka plan önünde kişilerin katkılarının gerçekçi olarak ifade edilmesidir. Phlehanov'un "Tarihte Bireyin Rolü" kitabındaki "Etkenler Kuramı"nda: "kişinin eylemleri zorunlu olaylar sıralamasında yer alan etken-se olayların gelişiminin kaçınılmaz olduğuna ilişkin genel kanı oluştuğunda kişi ya eylemini gerçekleştirmek için yardımcı olan veya olayın gelişimine karşı olan bir eylem gerçekleştirir" denilmektedir.

Akata; devrim niteliğindeki abdominal aorta anevrizması ameliyatıyla sentetik yama uygulamasını tıbbi yetkinliği ve bunu uygulayabilecek cesareti olduğu için yine ameliyatı gerektiren şartlar işlemi yapmasına imkan verdiğinden eylemi gerçekleştirebilmiştir (11, 12).

Ankara Tıp Fakültesi Genel Cerrahi öğretim üyesi Prof. Dr. Uğur Bengisun aracılığıyla Akata ve ailesinden izin alınıp "yüzyüze görüşme metodu" ile "Helsinki Deklarasyon Prensipleri'ne uygun" bir "nitel araştırma" gerçekleştirilmiştir. Bu "Tıp Eğitim Tarihi Portre Biyografik Araştırması" 1933 Üniversite Reformu'nu yaşayan Akata'nın hatıralarının değerlendirilmesi amacıyla Covid-19 salgını öncesi 2019 yılı sonunda yapılmıştır. "Tarih Yöntem Bilgisi" metodolojisiyle ilgili süreç araştırılıp Ankara'daki üniversite kütüphanelerinden konuyla ilişkin kaynakların bulunup ayrıştırılıp "metin analiz yönetimi" ile değerlendirilmesiyle gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Osman Akata'nın tıp ve cerrahi'deki gelişim sürecine tanıklığı

Akata; 1942 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'ne başladığında Atatürk Türkiye'sinde "1933 Üniversite Reformu" yeni yapılmıştı. Reformun amacı çağdaş bilim standartlarına ulaşılıp ülkeye bilim insanlarının kazandırılmasıydı (1, 2, 3, 4).

İstanbul Tıp Fakültesi'nde öğrenci olduğu 1942-1948 arası dönemi izlenimlerini anlatırken Akata; Almanya'dan gelen profesörlerin Türkiye için bir fırsat olduğunu ilerleyen yıllarda bu hocaların kendilerine çok avantajlar sağladığını belirtmektedir. Akata; İstanbul Tıp Fakültesi öğrenciliği döneminde bu hocaların asistanları da olan Türk tercümanlarla ders yaptıklarına tanıklık etmiştir. O dönem hakim olan dilin Almanca ve Fransızca olduğunu; kitaplar Türkçe'ye çevrildiği için kitap sıkıntısı çekmediklerini de belirtmektedir (8).

Akata'nın Genel cerrahi uzmanlık eğitimine 1950 yılında başladığı dönemde abdominal aorta anevrizması ameliyatı dünyada ilk kez 29 Mart 1951 yılında Paris'de Fransız albayı Dr. Charles Dubost tarafından gerçekleştirilmiştir. Dubost; 50 yaşında erkek hastada abdominal aorta anevrizmasını çıkarıp bir kadavranın Torasik Aorta'sını hastasının Sağ Arteria Illiaca Communis'ine anastomoz yapmış ve bu girişim tarihe geçmiştir (6, 7, 13).

Akata'nın ülkemizde ilk kez gerçekleştirdiği ameliyat ve önemi

Akata; 1953'de genel cerrahi uzmanı olarak vasküler cerrahi deneyimi için New York Columbia ve Baltimore Maryland Üniversitesi'ne gönderilmiş, ülkemize 1959'da donup 4 Mart 1960'da Ankara Tıp Fakültesi'nde Türkiye'nin ilk abdominal aorta anevrizması ameliyatını gerçekleştirip sentetik damar yaması Polivinil Klorid yapılı "Vinyon-N" grefti kullanarak 60 yaşındaki bir erkek hastasını opere etmiştir. Akata; bu ameliyatın en önemli noktasının: "organik bir yapı olan insan vücuduna yerleştirilen inorganik sentetik bir madde" olduğu belirtmekte; ameliyatın olanaklılığını ise: "kullanılacak sentetik inorganik maddenin temini kolay, ucuz ve dayanıklı, tüm damarlarında uygulanabilir olması" gerekliliğine bağlamaktadır (8).

Akata; geçen yarım yüzyıla rağmen ülkemizin halen bu materyallerin üretmekte güçlük çektiğini, daha ucuz ithal greftlerinin tercih edildiğini belirtmektedir. Bunu: "teknoloji transferine açık bir ülke olmamıza" bağlayıp; bağımlılığın önlenmesinde üretimde istenen düzeye gelinemediğini belirtip durumu: "ben ameliyatı

yapıp damarı değiştirebilirim ama bu damarı üretemem" sözleriyle tıbbın gelişmesi için mühendisliğin gelişmesi gerekliliğine değinip; "eğer bunlar gelişmez ise ancak kopyasının çekilebileceğine" vurgu da yapmaktadır (8).

Akata'nın gözünden yıllar içinde tıp ortamının değişimi ve ileriye yönelik düşünceleri

Akata; İstanbul Tıp Fakültesi'ne 1942'de başlarken Rektör Cemil Birsell'in evraklarını imzalayıp ellerini sıkıldığını anlatıp o dönem üniversite okumanın nadir bir iş olduğunu ifade etmiştir. Ülkemize 1933'de gelen bilim insanlarının İstanbul Tıp Fakültesi'nde de bulunduğunu belirten Akata: "ilk sene fizik-kimya-biyolojiden son sınıfa kadar meşhur hocalarla okuduk" diyerek: "tabi o zaman kıymetini bilebildik mi bilemiyorum ama şimdi düşünüyorum da o adamlar hakikaten dünyanın en kıymetli adamlarıymış" sözleriyle dönemi tanımlamıştır (8).

Ankara Tıp Fakültesi'ne bağlı Numune Hastanesi'nin Genel Cerrahi Kliniği Direktörlüğüne getirilen Dr. Edward Melchior'un yanına uzmanlık eğitimi aldığı belirten Akata hocasını: "gayet disiplinli bir hocaydı. Türkiye'ye 1934'de gelmişti. Çok çalışkan ve örnek bir hocaydı. Hergün evinin olduğu Yenışehir'den yürüyerek saat 07.00'da, tatiller hariç, hiç aksatmadan Numune Hastanesi'ne gelirdi" sözleriyle anmaktadır (8). Akata; 1957'de eğitim için gönderildiği Baltimor'daki bir Amerikalı cerrahın kendisine Heidelberg'li Prof. Dr. Melchior'un yanında yetişmiş hekim olarak güvenebileceğini söylediğini belirterek: "bu hocanın yanında yetişmek bana avantaj oldu." sözleriyle bu hocaların değerini de ifade etmiştir (8). Akata; Dr. Melchior'un geldiği ortamı anlatırken: "hoca bana demişti ki 1934'de Ankara'ya geldim. Bir appendisit paniği vardı"; Dr. Melchior'un sözleriyle konuyu açarak: "Perfore Appendist'ten gelen hastalar peritonitten ölüyorlardı, çünkü teşhis koyamıyorlardı. Rebound Tenderness muayene bulgusunu hekimleriniz bilmiyorlardı. İyi hekimler yetişmemişti o zamana dek dedi." şeklinde açıklamış; Dr. Melchior'un yorumlarını aktararak: "Rebound Tenderness Apandist'te tanı koydurucudur. Bunu dahi bilmiyorlardı. Akut Karında ya bir davranışta bulunmaktan korkuyorlardı ya da 1934'de Ankara'da herkes korkudan appen-

dektomi yapıyordu. Ben regule ettim bunu ve lüzümsüz appendektomilere mani oldum.” hatıralarıyla 1933’de gelen hocaların katkılarını tanımlamıştır (8). Akata’nın öğrenciliği ve asistanlığında ülkemizde hastane sayısı, hasta yatağı sayısı ve hekim sayısı yetersizdir. Ameliyatta intratrakeal anestezi yoktur. Ameliyathanede tamponlar defalarca kullanılmakta, cerrahi iplikler piyasadan toplanıp sterilize edilmekte, cerrahi eldivenler kaynatılıp yeniden kullanılmaktadır. Akata yatak yetersizliğini şöyle ifade etmiştir: “125 yataklı Cerrahi Kliniğinin 200’den fazla hastası olurdu ve yerlerde yatılırdı. Peritoniti olan veya kanayan hastayı geri gönderemezsin biz de ameliyat yapar yere yatırırız.” (8). Anestezi’nin cerrahiye getirdiği yenilikleri açıklarken Osman Akata durumu şöyle ifade etmiştir: “narkoz vermek lazımdı ama asistanlığım devrinde açık eterle hastayı uyutuyorduk. Anestezi için tüpü koyacaksınız ki göğüsünü açacaksınız. Biz ancak yaralanıp göğüsü açılmışlar ile ampiyem vak’alarına müdahale edebiliyorduk; yoksa regüler bir lobektomi, pnömonektomi yapılamıyordu. Asıl cerrahi ise narkoz mütehassısları yetişip, 1952-1953’de Narkoz aletleri Türkiye’ye gelmeye başlayınca mümkün oldu, zaten Göğüs Cerrahi de ondan sonra ayrıldı. Cerrahinin gelişmesi teknolojiyle olmuştur.” Nitekim bu dönemde ileri eğitim için üniversite tarafından Almanya’ya gönderilmiş sorumlu yazarın kayınpederi Uzm. Dr. Fikret Çakmaklı’nın da aralarında bulunduğu anestezi uzmanları dönüşlerinde Ankara Tıp Fakültesi’nde intratrakeal anestezi uygulamaya başlamışlardır (8).

Akata; teçhizat yetersizliği bahisle: “kanı durdurmak için kullandığımız gazlı tamponları su dolu kovaya ayırıyorduk orada yıkanınca tekrar kullanıyorduk. Eldivenleri kaynatıp kullanıyorduk. O devrin ipek iplikleri cerrahi iplikler değildi. Piyasadan topluyorduk, makara iplikleri, sağlam keten iplikler kullanıyorduk” sözleriyle tanımlamış; transfüzyon ve sıvı replasmanı yapılamadığını ise: “serum intravenöz replasman yapılmıyordu. Kendi imal ettiğimiz serumları takıyorduk ki onlardan da iki tane-sinden biri titretiyordu. Transfüzyon çok enderdi ancak 1950’den sonra gelişip kan bankaları kuruldu” sözleriyle ifade etmiştir (8). Akata; cerrahinin nasıl dallara ayrıldığına değinirken:

“genel cerrahiye başladığımda beyin cerrahisi, göğüs cerahisi, plastik cerrahi yoktu; hepsini biz genel cerrahlar yapıyorduk. Kalp ameliyatları da bizden sonradır. Göğüs-kalp-damar cerrahi için genel anestezi lazımdı.” diyerek tıbbi gelişimine tanıklığını şöyle ifade etmiştir: “intratrakeal anestezi sonrası cerrahi gelişti. Bizden sonra 15-20 yılda Türkiye’de ve dünyada cerrahi çok üst seviyelere gelmiştir.” Nitekim yazarların baba ve büyükbabası 1954 Ankara Tıp Fakültesi ve 1963 Gülhane Askeri Tıp Akademisi mezunu Opr. Dr. Mehmet Yaşar Kılıçaslan’ın genel cerrahi tıpta uzmanlık kitapları içinde damar cerrahi, göğüs cerrahi operasyonları mevcut olduğu saptanmış olup o dönem genel cerrahlar ortopedi amputasyonlarını da uygulamakta olduğu da kaynaklarımızdan tespit edilmiştir (8).

Akata; öğrencilik döneminde hekim eksikliğine değinerek: “bugün memleketin her ilinde bir tıp fakültesi var. Bu tenkit edilebilir ama benim asistanlığımada Anadoludan otobüs dolusu insan gelirdi, Numune Hastanesinin kapısına sabah dökülürlerdi. Anadolu hekimsizdi. Türkiye’de 4,000-4,500 hekim vardı; üçte ikisi İstanbul, İzmir ve Ankara’da yoğunlaşmıştı.” ifadelerini kullanmış tıp eğitiminde yeni tıp fakülteleri lehinde tutum sergilemiştir (8). Eğitimde teknolojik gelişimle bilgiye ulaşmanın kolaylaştığına da değinerek: “bilgisayar her şeyi değiştirdi ve artık öğrenmek kolay, dünyanın her yerindeki bilgiye elinizdeki küçücük aletle ulaşabiliyorsunuz.” diyen Akata; dönemlerinde bilgiye ulaşmanın ancak basılı yayınlarla mümkün olduğunu, dergilerin uzun yazışma süreçlerine tabi olduğunu hatırlatıp: “bilgi alacağız diye mecmuaya yazardık. Cevap gelemesi haftalar sürüyordu, sonra biz ondan istifade edecektik korkunç vakit kaybı vardı. Tıp talebesi bir torunum var, bir şey sordum geçende hemen cep telefonundan okudu.” yorumunu getirmiş tıpta eğitiminde teknolojinin önemini vurgulamıştır (8).

Akata; tıp eğitiminde geleceğe dair öngörülerini ifade ederken yaklaşık yüz yıllık yaşamında atomun parçalanmasına, aya ulaşılmasına şahit olduğunu, eğitim için 3 ayda gemiyle gittiği Amerika’ya artık uçakla 10 saatte gidildiğini hatırlatıp; gelecekte tıp eğitiminde her organın

bir cerrahı olacağını öngörerek el cerrahisini örnek göstermiştir. Temennisini ise: “hastalıkları cerrahisiz tedavisinin mümkün olabileceği olan bir dünya” olarak belirtse de Akata cerrahiden vazgeçilemeyeceğini düşünmektedir (8).

TARTIŞMA

Cumhuriyetimiz Atatürk Dönemi’nde 1933 yılında bir üniversite reformu gerçekleştirerek Dar-ül Fünun’u yeniden yapılandırmak üzere kapatmış; İstanbul Üniversitesi’ni kurmuştur. Bu üniversitenin ve modern Türkiye’nin diğer akademik kurumlarının eğitici gereksinimi ise Nazi Almanyası’ndan kaçan profesörlerin Atatürk tarafından Türkiye’ye davetleriyle sağlanmıştır. Bu hocalardan beklenen de öğrencileri ve asistanları eğitmeleri, bilimsel makale ile literatür geliştirmeleri ve ders kitaplarını hazırlamalarıydı (1, 5, 10).

Ankara’ya bir üniversite kurulması Atatürk Dönemi’nde planlanmış olsa da bu girişim İkinci Dünya Savaşı sonrası gerçekleştirilebilmiş ve ilkin Ankara Tıp Fakültesi ardından da Ankara Üniversitesi kurulmuştur. Almanya’dan gelen öğretim elemanlarının bazıları bu yeni üniversitede görev almışlardır. Osman Akata ise Türkiye’nin ikinci ve Cumhuriyet’in ilk tıp fakültesi Ankara Tıp Fakültesi II. Genel Cerrahi Kliniği olan Numune Hastanesi’nde 1933 Üniversite Reformu ile Atatürk Türkiye’sine gelen Dr. Edward Melchior’un yanında 1950-1953 yılları arasında genel cerrahi tıpta uzmanlık eğitimi almıştır (2, 3, 4, 5, 6, 7).

“Tıp Eğitim Tarihi Portre Biyografik Araştırması” olan çalışmamızda cumhuriyetimizle yaşatılan Prof. Dr. Osman Akata’nın ülkemiz tıp tarihi ile tıp eğitimindeki gelişmeler tanıklığı ve süreci dair açıklamaları “yüzyüze görüşme metodu” ve ardından dönemi anlatan kaynaklar “metin analizi” ile taranıp araştırılmıştır (8). Bilimin ilerlemesinin tıp eğitimi alanındaki yansımaları sonucu önceden yapılması dahi düşünülmemeyen operasyonların yapılabilir olması yanında; tıp eğitiminde bilgi birikimin artışıyla işyükü artan genel cerrahi içinden farklı uzmanlıkların çıkışına tanık olan bir hekimin anlatımlarıyla “Tarih Yöntem Bilgisi” açısından literatürdeki bulgular “Metin Analizi Niteliksel Araştırması” ile karşılaştırılmıştır (5, 8, 9, 10).

“Tarih Yöntem Bilgisi” açısından “Tarihte Bireyin Rolü” ilkesi olayların analizinde kişilerin katkı, başarı ve emeklerinin tanımlanmasıdır. Phlehanov “Tarihte Bireyin Rolü” kitabındaki “Etkenler Kuramı”nda: “kişinin eylemleri zorunlu olaylar sıralamasında yer alan bir etkense kişi ya o eylemini gerçekleştirmek için olayların ilerlemesine yardımcı olacak veya olayın gelişimine karşı bir eylem gerçekleştirir” denilmektedir (11, 12).

Prof. Dr. Osman Akata gerçekleştirdiği ve ülkemiz cerrahisinde bir devrim niteliğinde olan Vasküler Greft yani damar yaması kullanarak yaptığı Aorta Anevrizması ana atar damar balonlaşması ameliyatını “Tarih Yöntem Bilgisi” içindeki “Tarihte Bireyin Rolü” ilkesi doğrultusunda bu işlem için bilimsel yetkinliği ve gerçekleştirecek cesareti olduğundan; ayrıca o esnadaki koşullar bu işleme imkan verdiğinden “Etkenler Kuramı” bağlamında yaptığı cerrahi girişimini gerçekleştirebilmiştir (11, 12).

SONUÇ

Prof. Dr. Akata; 100 yıllık yaşamı süresince tıbbi gereç ve sağlık elemanı yokluklarından teknoloji çağına dek bilimsel gelişmelere tanık olmuş; Türkiye’de ilk damar yaması cerrahi uygulamasını da yapmış, öğretim üyeliği döneminde bilimin ilerlemesiyle genel cerrahiden ayrılan anabilim dallarına da tanık olmuştur. Akata; Feridun Nafiz Uzluk’un emekliliği ardından bir dönem Ankara Tıp Fakültesi Genel Cerrahi ile Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalları ortak yöneticiliğini de yapmış olup; daha sonra Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Başkanlığı olan Fuat Aziz Göksel ve Yaman Örs’ün Ankara Tıp Fakültesi’ne kazandırılmasını sağlamıştır. Akata; 1923 doğumlu Cumhuriyetle yaşatılan bir hekim olarak 1942’de başlayan tıp ve 1950’de başlayan genel cerrahi tıpta uzmanlık eğitimleri sırasında Atatürk’ün 1933 Üniversite Reformuyla Türkiye’ye gelen bilim insanlarının ülkemiz tıp eğitimine katkılarını gözlemleyip Türk Tıbbının gelişimine tanık olmuştur (14, 15). Bugün artık devlet ve vakıf üniversite hastanelerimiz bünyesinde güvenle yapılabilen laparoskopik tüm cerrahi ve laparoskopik cerrahi onkoloji girişimleri ise Akata gibi öncü cerrahlar sayersinde mümkün olabilmektedir (16).

Teşekkür

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Anabilim Dalı Vasküler Cerrahi Bilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Uğur Benginsun'a ve Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Berna Arda'ya teşekkür ederiz.

Yazarların katkıları: Kavramsallaştırma, denetim, yazma, inceleme, düzenleme, orijinal taslak hazırlama: RLK, EY, YDK.

Çıkar çatışması: Yazarlar bu araştırmada herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler. Tüm yazarlar yazının yayınlanmış versiyonunu okudu ve kabul etti. Yazarlar bu araştırmada herhangi bir fonlama ve mali destek olmadığını beyan ederler.

KAYNAKLAR

1. Hacaloğlu H. Alman Hocaların Türkiye Macerası, Popüler Tarih Dergisi; 2001;8(1):76-79.
2. Akar N. Anadolu'da bir çocuk doktoru Ord.Prof.Albert Eckstein. Ankara: Çocuk Hastalıklarını Araştırma Vakfı; 1999.
3. Akar N. Anadolu'da bir hekim Albert Eckstein. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi; 2017.
4. Arda B. Atatürk Türkiye'sinde İlk Tıp Fakültesi'nin Kuruluşu, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası; 1996; 49(1):1-6.
5. Günay D. 1933 yılından günümüze Türk Yüksek Öğretiminde Niceliksel Gelişmeler, Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi; 2011; 1(1):1-3.
6. Çandarcı M. Ankara Üniversitesi'nin Gelişim Tarihi. Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları; 1982.
7. Ege R. Cumhuriyetin 50.yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinin Gelişimi. Ankara: Ankara Tıp Fakültesi Yayınları; 1974.
8. Kılıçaslan RL. Osman Akata görüşmesi. Ankara: Basılmamış eser; 2020.
9. Sayek İ. XXI.yüzyılda Genel Cerrahi, Genel cerrahi uzmanlık eğitimi ve yandalları. Ankara: Türk Cerrahi Derneği Yayınları; 2009.
10. Başer A. Atatürk'ten günümüze tıp eğitimi, Tıp Eğitimi Dünyası Dergisi; 2017;16(48): 70-83.
11. Phlehanov GV. Tarihte Bireyin Rolü. İstanbul: Kaynak Yayınları; 1994.
12. Arda B. Tarihte Nedensellik ve Tıp Tarihi, Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi; 1997; 2(3): 268-271.
13. Ceylan İ. Türkler'de Cerrahi'nin Gelişimi. Ankara: Türk Cerrahi Derneği Yayınları; 2012.
14. Özberk F. Zamanın ötesinde bir aydın Yaman Örs. İstanbul: Kaynak Yayınları; 2018.
15. Arda B. Hocam Fuat Aziz Göksel, Tıp Etiği-Tıp Hukuku-Tıp Tarihi Dergisi; 2003; 11(1):1-3.
16. Büyüksık S, Altundal YE, Kankaya B ve ark. Mide Kanseri Cerrahisinde Laparoskopik Yaklaşımın Değerlendirilmesi: Tek Merkezli Gözlemsel Çalışma. İstanbul Aydın Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinikleri Dergisi (TFK) 2025; 8(3):145-156.